

16.6.2024

Kainuun ELY-keskus, asiainumero KAIELY/369/2024

Mielipide Elementis Minerals Sotkamon laatimaan YVA-ohjelmaan

Esitämme YVA-ohjelmassa luonnostelluista vaihtoehtoista ensisijaisesta vaihtoehtoa VE0 ja toissijaisesti vaihtoehtoa VE1, mutta jälkimmäisen kohdalla ei purkuputkea Jormasjokeen tai -lahteen. Kumpikaan vaihtoehtoista ei kuitenkaan ole kelvollinen ilman muutoksia. Muutosehdotuksista tarkemmin alla.

Lupaehtojen vaatimukset tulee olla tiukat. Lisäksi historia on osoittanut, että lupaehdoissa ei ole aina pysytty ja esimerkiksi syanidia on laskettu ilman lupaa. Ympäristöasioista on tullut ihmisille yhä tärkeämpiä ja kehitys tulee varmasti jatkumaan tällaisena.

Ensisijainen esitys

Ensisijaisesti esitämme (huomattavin muutoksin) toteutettavaksi vaihtoehtoa VE0 (*Toiminta päättyy noin vuonna 2035. Sivukiven läjitys tehdään Lahnaslammen avolouhokseen nykyisen luvan mukaisesti. Papinlammen rikastushiekka-altaalle haetaan lupaa yhdelle korotukselle, tasoon +190 m. Vesienhallinta pysyy ennallaan, samoin kaivospiirin pinta-ala*).

Esitämme vaihtoehtoa VE0 siksi, että Nuasjärvi on tällä hetkellä sekä Elementis Mineralsilta että Terrafamelta tulevien vesien sijoituspaikka. Järven ja ympäröivän luonnon tila on huonontunut kaivosten toiminnan takia. Ympäristön kannalta paras vaihtoehto olisi Elementis Mineralsin toiminnan loppuminen niin, että uutta ympäristökuormaa syntyy kaivospiirin alueelle mahdollisimman vähän.

Esitämme seuraavia muutoksia vaihtoehtoon VE0:

- Vaihtoehtoon VE0 ei sisälly vesienkäsittelyn parantamista. Myös vaihtoehdossa VE0 Elementis Mineralsin tulee parantaa omaa vesienkäsittelyään (erityisesti sulfaatin osalta), sillä jo nykyiset päästötasot ovat Nuasjärven ekologisen tilan, erityisesti kalakannan tulevaisuuden, kannalta haitallisen suuria.
- Myös vaihtoehto VE0 vaatii purkuputken rakentamisen. Lahnasjoen virtaama on niin pieni, ettei vesiä ole järkevä juoksuttaa sitä kautta. Purkuputken sijaintiin otamme kantaa omassa kappaleessaan.

Toissijainen esitys

Toissijaisesti esitämme (huomattavin muutoksin, muun muassa ei purkuputkea Jormasjokeen tai -lahteen) toteutettavaksi vaihtoehtoa VE1 (*Toiminta jatkuu noin 20 vuoden ajan vuosina 2030–2049) Nykyiselle sivukivialueelle tehdään korotus, +240 m, sekä laajennus 12 ha. Rikastushiekka läjitetään Lahnaslammen avolouhokseen Papinlammen rikastushiekka-altaan täytyttyä. Vesienkäsittelyä parannetaan, purkuvesistölle esitetään vaihtoehtoja. Kaivospiirin pinta-ala säilyy ennallaan.*)

Esitämme vaihtoehtoa VE1 toissijaisena vaihtoehtona siksi, että tässä vaihtoehtoissa kaivospiirin pinta-alaa ei lisätä, jolloin säästetään siltä, että ihmiset joutuisivat menettävään omistuksiaan kaivosyhtiölle.

Esitämme seuraavia muutoksia vaihtoehtoon VE1:

- Purkuputkelle on ehdottomasti etsittävä ympäristön kannalta parempi sijainti kuin ehdotetut vaihtoehdot A, B ja C. Kaikki nyt esitetyt linjaukset johtavat tilanteeseen, jossa päästöt jatkavat kerääntymistään matalaan ja rehevöityneeseen Jormaslahteen, jonne Elementis Mineralsin vesien lisäksi tulee Terrafamen vesiä Jormasjoen kautta.
- Koska vaihtoehdossa VE1 laitoksen toiminta ja päästöt Nuasjärveen jatkuvat vielä noin vuoteen 2049, on syytä edellyttää Elementis Mineralsia käyttämään vesienkäsittelyssään parasta mahdollista puhdistustekniikkaa vesiensä puhdistamiseksi. Paras ratkaisu olisi sellainen, jossa vesien suolat pystytettäisiin kiteyttämään kaivospiirin alueella, jolloin Nuasjärveen ei tarvitsisi laskea puhdistamattomia vesiä lainkaan.
- Jos kaivospiirin alueella rakennetaan uusia rikastushiekka-altaita, niin altaiden pohjien tulee olla nykyaikaisten tiivisrakentamisen periaatteiden mukaisesti rakennettuja. Tiivisrakenteiden alle ei tule rakentaa vettä johtavia kerroksia. Ympäristövaikutuksia on vaikea arvioida, jos jätealueiden suotuvia ja vuotavia nestemääriä ei ole laskettu.

Purkuputken sijainti

Vaihtoehdoissa VE1 ja VE2 esitetyt purkuputkilinjaukset A, B ja C eivät ole kelvollisia, koska kaikki esitetyt linjaukset johtavat tilanteeseen, jossa päästöt jatkavat kerääntymistään Jormaslahteen. Erityisesti vesien johtaminen Jormasjokeen on kestävätkö.

Parempi vaihtoehto esitetyille linjauksille olisi viedä putki Lahnasjoen Telkkälän puolelta ja tällöin purkuputken purkupaikka tulisi syvemmille virtaaville vesille Rehjanlahden suuntaan vähintään Korvanniemen korkeudelle. Silloin kaivoksen jätevedet sekoittuisivat Nuasjärveen mahdollisimman tasaisesti eivätkä kuormita vain yhtä paikkaa.

Purkuputken sijainti on mallinnettava veden virtauksen, veden korkeuden, pohjan muotojen, alueen asukastiheyden mukaan niin, että purkuputken sijoitus tuottaa mahdollisimman vähän haittaa ympäristölle, asukkaille, mökkiläisille ja virkistyskäytölle.

Purkuputkivaihtoehto B on erityisen riskialtis, sillä putki kaivettaisiin alueelle, jonka pohjan sedimenteissä on kerrostuneena 1960-luvulta lähtien päästöt Elementis Mineralsin ja sen edeltäjien jätevesistä sekä Terrafamen ja sen edeltäjän jätevesistä. Putkivaihtoehdon B toteuttaminen vaatisi erityisen tarkkaa näytteenottoa ja tutkimuksia siitä, miten pohjassa olevien saasteiden sekoittuminen veteen vaikuttaisi järven tilaan ja kalakantaan. Haluamme huomauttaa, että Elementis Mineralsin edeltäjät (mm. Mondo Minerals, Sotkamon talkki) ovat laskeneet vesiään alueelle 1960-luvulta lähtien, jolloin monia nykyisin haitallisiksi katsottuja aineita ei vielä seurattu ja päästövaatimukset olivat huomattavasti nykyistä löysempiä. Lisäksi purkuputkireitti B kulkee paikasta, jonne Elementis Mineralsin aiemman omistajan aikaan levisi merkittävä syanidipäästö 1990-luvun lopulla. Putken kaivaminen tälle alueelle sisältäisi huomattavia riskejä.

Nyt suunnitelmassa kulkeva purkuputki Jormasjoesta Isojokeen ja päättyy ennen Jokiniemen kärkeä. Jokiniemen kärjestä- Lamposaaren linjasta vähän tehtaalle päin on pohja korkeammalla joko kivirakkaa tai kalliota, purkuputken pää jäisi syvänteeseen, jolloin jokiuomaa raskaampi aineet ja sulfaatti laskeutuu monttuun. Järvessä siinä kohtaa 5 metriä vettä.

Lamposaaren kohdilla suurin piirtein saman verran mutta pohja nousee saarta kohden. Jormaslahti on matala noin 3 metriä, Rytirinnan kohdalla 1 metri ja siitä Kierinniemen rantaan päin madaltuu koko ajan ja välillä ranta-alue on kokonaan kuiva.

Lamposaaresta Haaposaareen veden korkeus vähenee niin että Haaposaaren kohdalla vettä noin 3 metriä jos sitäkään. Tirriluodon saariryhmän luona vettä 5 metriä. Tirriluodon luona on syväne 28 metriä vettä, vaarana on, että sulfaatti laskeutuu syvänteeseen.

Olemme pitäneet suunnitellun purkuputken pään edessä kalaverkkoja ja joskus verkon alapauloissa nousee toista senttiä paksuja kämmenen kokoisia laattoja väriltään ruskeasta tummanharmaaseen vaihtelevia, ne murenevat helposti käsien välissä murusiksi ja haisevat rikille. Luultavasti sedimentoitunutta tehdasjätettä.

Purkuputkisuunnitelmassa ei ilmeisesti ole huomioitu sedimenttejä ollenkaan. Sivu 133–134, kohta 6.5.6 Jormaslahdessa on mittauspiste FM 6 on putkilinjan kohdalla vuonna 2019 viimeksi mitattu, jolloin rikkiä ja arseenia oli 35g/kg ja nikkeliä 112 mg/kg.

Purkuputken pään etupuolella piste Nuas 5 rautapitoisuus suurin, Nikkeliä 122 mg/kg.

Lamposaaren alapuolella Kierinniemenpään piste Nuas 23 rautapitoisuus suurin, arseenia eniten , nikkelpitoisuus suurin 76 mg/kg.

Miten tälle alueelle voi ajatellakaan purkuputken laittoa? Menoreitillä kulkee pisteen FM 6 kautta, johon putki jouduttaisiin upottamaan pohjaan. Putken pää eli veden purku tulisi piste Nuas 5 etupuolelle sen läheisyyteen. Putkesta tulevan veden sekoittumista tehostettaisiin laitteistolla, jotta se sekoittuisi järviveteen. Kaikki pohjajäämät sekoittuisivat järviveteen. Virtaisi myös piste Nuas 23 päin.

Lähtökohdastaan Jormasjoessa ja Isojoessa maa-aines on saviliejuja, joten kaivettaessa tulisi leveä väylä, joka upotettaisiin routarajan alapuolelle. Etenkin sateiden ja tulvan aikaan Jormasjoesta virtaama on suuri, joten kaivaminen samentaisi jokea siltä kohtaa ja Jormaslahtea vuosien ajan. Virkistyskäyttö, uinti ja kalastus ei olisi silloin mahdollista.

Suunnitelmassa puuttuu myös purkuputken päähän tuleva suojavyöhyke. Kuinka laaja ympyrä se olisi halkaisijaltaan kuinka laajalle se vaikuttaisi Jokiniemen ranta-asukkaille ja kalastukseen?

Pystyykö koko Jormaslahdessa enää kalastamaan ja miten käy nousukalojen jotka ovat pyrkimässä Jormasjokeen?

Jormaslahti on matalaa. Pohjoistuulella aallokko tuo päästöt Kierinniemen rantaan muulloinkin, mutta etenkin silloin kun se on kuiva. Jormaslahdessa virtaus on vähäistä, minkä takia päästöt eivät kulkeudu pois, vaan laskeutuvat pohjaan ja aallokko tuo ne uudestaan rantaan.

Mökkirantamme kunto on heikentynyt valtavasti 1990-luvulta lähtien. Vielä vuonna 1996 Pohjois-Suomen Vesioikeuden tarkastuskertomuksessa 3.7.1996 (dnro 131/95/2) rannan kuntoa kuvattiin näin: *"...tarkastettiin tila Jussilanniemi RN:o 9:79, jonka omistavat [redacted] ... ranta oli louheella pengerrytty ja suojattu. Noin metrin päässä rannasta näytti olevan hiekkarantapohja. Ranta näytti suhteellisen puhtaalta."*

Liitteenä 5 kuvaa miltä ranta-alue nyky kesinä näyttää.

Rehevöitynyt koko Jormaslahden edusta

Vaikuttaa siltä, että ympäristöluvan antaja unohtaa vesistön ja rantojen virkistys käytön kokonaan. Kaivos ja tehdas ei ole ollut myönteinen tekemään haittojensa poistamiseen , ne pitää velvoittaa lupaehtoja määrättäessä myöskin poistamaan aiheutetut virkistyskäyttö ja maisemahaitat. Nämä ovat erittäin merkittäviä rantojensa omistajille. Olen useammassa muistutuksessa vaatinut sitä tekemään niin, mutta mitään ei ole

tapahtunut koska sitä ei ole viety lupaehtoon. Nyt tulee kirjata lupaehtoon jotta ranta-alueiden puhdistus tulee suorittaa jo ennen uutta lupaa aiheutetut rehevöitymiset välittömästi ja uuden luvan jälkeen toistaa se tarvittaessa. Lisäksi hellekesä aikana rikinhajut tulee pihamaalle asti eli on myös hajuhaitta, eikä sitäkään ole huomioitu.

Hankkeen yleiskuvassa Muut Hankkeet kohta 2.5.5 on virhe. Kohdassa annetaan ymmärtää, että kaikki Terrafamen kaivoksen purkuvedet johdetaan purkuputken kautta. Todellisuudessa purkuvesiä lasketaan myös luonnollisia reittejä eli Jormasjoen kautta.

Yleisesti ottaen haluamme muistuttaa, että vesienkäsittely tulee toteuttaa ympäristön kannalta parhaalla ratkaisulla, ei hakijan kannalta halvimmalla ratkaisulla. Nyt tuntuu, että Elementis Mineralsin esityksessä vaihtoehdot on valittu sillä perusteella, että ne ovat Elementis Mineralsille mahdollisimman halpoja toteuttaa.

Nuasjärveen laskevien kaivosten YVA-menettelyä koskevia ehdotuksia

Ehdotamme myös, että osana tätä YVA-prosessia Nuasjärven ekologisesta tilasta tehtäisiin kokonaistutkimus, jossa arvioitaisiin Elementis Mineralsin ja Terrafamen päästöjen yhteisvaikutuksia pitkällä tähtäimellä järven ekologisen tilan ja erityisesti kalakannan tulevaisuuden kannalta. Tutkimuksessa tulisi huomioida myös se, että molemmat kaivokset ovat osoittaneet vuosikymmenten varrella, että välillä Nuasjärveen on lorahtanut huomattavasti lupaehtoja suurempia määriä ympäristön kannalta haitallisia aineita.

Tällainen tutkimus antaisi tämän käynnissä olevan YVA-menettelyn lisäksi työkaluja siihen, miten Nuasjärveen vetensä laskevien kaivosten tuleviin YVA-hakemuksiin kannattaa suhtautua, jos halutaan ettei järven kunto ennestään heikkene.

Viestinnästä

Huomautamme, että yva-ohjelman kuulutuksesta viestittiin ei-saavutettavasti. Saavutettavuus oli huonoa: tietoa oli vain Sotkamon ja Kajaanin kunnantaloilla ilmoitustauluilla sekä maksullisissa Kainuun Sanomissa sekä Sotkamo-lehdessä. Tieto kulki mökkiläisiltä ja asukkailta suusanallisesti.

Prosessin myöhemmissä vaiheissa vaadimme katselmusta, joista on tehtävä ajoissa kutsu rantaomistajille.

Kajaanissa 16.6.2024

[Redacted signature]

Kiinteistön nimi: [Redacted]

Osoite: [Redacted]

Yhteystiedot: [Redacted]

Osoite: [Redacted]